

Syyteharkinta hallinto-oikeustuomarin menettelystä

ASIAN VIREILLETULO

Perustuslain 110 §:n mukaan syyteen nostamisesta tuomaria vastaan lainvastaisesta menettelystä virkatoimessa päättää oikeuskansleri tai oikeusasiamies.

Oulun poliisilaitos on toimittanut 23.11.2022 oikeuskanslerille esitutkintapöytäkirjan 5770/R/-/22, jossa hallinto-oikeustuomarin virassa toiminutta A:ta on kuultu epäiltynä syylistymisestä virkavelvollisuuden rikkomiseen ja tietosuojarikokseen.

Rikoslain 38 luvun 10 §:n 3 momentin mukaan syyttäjän on ennen henkilörekisteriin kohdistuvaa salassapitorikosta, salassapitorikkomusta, viestintäsalaisuuden loukkausta, törkeää viestintäsalaisuuden loukkausta, tietomurtoa, törkeää tietomurtoa tai tietosuojarikosta koskevan syyteen nostamista kuultava tietosuojavaltuutettua.

Apulaistietosuojavaltuutettu on antanut esitutkintapöytäkirjasta 17.3.2023 päivätyn lausunnon.

Oulun poliisilaitos suoritti pyynnöstäni vielä lisätutinnan. Lisätutkintapöytäkirja 5770/R/-/22/Li1 valmistui 19.10.2023.

Apulaistietosuojavaltuutettu on antanut lisätutkinnasta 18.12.2023 päivätyn lisälausunnon.

RATKAISU

1 Tapahtumatiedot

1.1 Esitutkinnessa saatu selvitys

Oulun poliisilaitokselle on tehty 13.9.2022 tutkintapyyntö, jonka mukaan hallinto-oikeustuomari A on kesällä katsonut luvatta rekisteristä puolisonsa tietoja. Tutkintapyyntö on tehnyt A:n puoliso.

Puolisoa on kuultu Oulun poliisilaitoksella asianomistajana esitutkinnessa 3.11.2022. Kuulustelussa puoliso on kertonut hänen silloisen aviopuolionsa A:n työskennelleen hallinto-oikeudessa. Kun A oli työskennellyt kotona etätöissä, puoliso oli havainnut hänen katsoneen rekisteristä puolison kansalaisuuden hakemiseen liittyviä tietoja. Puoliso oli tehnyt havaintonsa A:n käyttämän tietokoneen näytöltä. A oli kysynyt puolisoltaan lupaa katsoa tietoja. Puoliso ei ollut antanut lupaa, mutta ei toisaalta erikseen kieltänytäkään sitä. Myöhemmin A oli kysynyt lupaa katsoa edelleen tietoja ja silloin puoliso oli antanut luvan. Puoliso on kuulustelussa kertonut tehneensä rikosilmoituksen kostaakseen puolionsa väärin tekemiset parisuhteessa. Puoliso on kuulustelussa ilmoittanut, ettei hänellä ole enää asiassa vaatimuksia ja toivovansa, että asia voitaisiin unohtaa kokonaan.

Rikoksesta epäiltynä esitutkinnessa 14.11.2022 kuultu A on kertonut työskennelleensä hallinto-oikeudessa määräaikaisena hallinto-oikeustuomarina, jolloin hänen tehtäviinsä on kuulunut käsitellä muun muassa oleskelulupahakemuksista hallinto-oikeuteen tehtyjä valituksia. Virkatehtävissään hän on käyttänyt päivittäin ulkomaalaisasioiden rekisteriä nimeltään UMA. Kun kesällä 2022 hänen puolionsa kansalaisuushakemus on ollut kesken, hän on käynyt katsomassa UMasta, missä vaiheessa hakemus on ollut. Muistikuviansa mukaan hän on katsonut hakemusta olleensa kotona etätöissä ja näyttäneensä hakemusta myös puolisolleen.

A on esitutkinnessa tunnustanut menettelleensä asiassa väärin, koska puolisoa koskenut UMA-rekisterin käyttäminen ei ole liittynyt hänen virkatehtäviinsä. Hän on kuitenkin kiistänyt syyllistyneensä epäilyihin rikoksiin. A on kertonut, että hän on asiassa halunnut auttaa puolisoaan, joka oli ollut huolissaan hakemuksestaan. A on kertonut, että ennen hakua hän oli sanonut puolisolleen, että hän voi käydä katsomassa hakemuksen tilanteen. Puoliso oli ilmoittanut, että tämä sopii. Kun otetaan huomioon, mitä tietoja ja kenelle hän on niitä hakenut, A on sitä mieltä, että hän ei ole syyllistynyt asiassa epäilyyn tietosuojarikokseen ja virkavelvollisuuden rikkomiseen.

Esitutkintapöytäkirjaan liitetyn Maahanmuuttoviraston lokitarkastuksen perusteella A on käynyt 22.6.2022 katsomassa ulkomaalaisrekisteristä B:n kansalaisuushakemusdiaaria ja diaarissa olevaa asiakastietojen muokkaustoimenpidettä. Pyysin poliisia selvittämään lisätutkinnessa

vielä täsmällisemmin, mitä tietoja kansalaisuushakemuksen diaarista epäillylle on näkynyt ja mitä tarkoittaa vastauksessa kerrottu asiakastietojen muokkaustoimenpide.

Lisätutkintapöytäkirjaan on liitetty Maahanmuuttoviraston selvitys 11.9.2023, jossa on käsitelty yksityiskohtaisemmin niitä toimenpiteitä, joita A oli UMAN lokitietojen perusteella tehnyt. Lokitietojen perusteella A oli 22.6.2022 avannut puolisonsa tietoja kello 9.28-9.30 ja uudelleen samana päivänä 12.50. Selvityksen oheen on liitetty tarkempia kuvakaappauksia A:n avaamista tiedoista.

A on kuultu lisätutkinnassa rikoksesta epäilyinä 19.10.2023. Kuulustelussaan A on kertonut tehneensä ulkomaalaisasian asiankäsittelyjärjestelmään puolisoaan koskevan haun ja saaneensa tekemällään haullla näkyviin ainakin etusivun. A on todennut, ettei hän pysty muistamaan sitä, kuinka pitkälle hän on mennyt etusivulta eteenpäin. A on todennut, ettei hän kyseenalaista lokitietojen osoittamia seikkoja siitä, kuinka pitkälle hän on mennyt etusivulta eteenpäin. A on kertonut, että haut ovat koskeneet hänen puolisolleen vireillä ollutta kansalaisuushakemusta ja olisiko sitä ratkaistu. Hänen puolisonsa olisi saanut tietää asian soittamalla Maahanmuuttovirastoon, mutta asian helpottamiseksi A oli tehnyt haun itse. A on todennut, että ottaen huomioon kyseessä olleen hänen puolisonsa pyynnön, hän ei osannut ajatellakaan, että kyse olisi jostain laittomasta teosta. A kiistää edelleen syyllistyneensä asiassa mihinkään rikokseen.

2 Sovellettavia säännöksiä

Perustuslain 10 §:n 1 momentin mukaan jokaisen yksityiselämä on turvattu. Henkilötietojen suojasta säädetään tarkemmin lailla.

Perustuslain 2 §:n 3 momentin mukaan julkisen vallan käytön tulee perustua lakiin. Kaikessa julkisessa toiminnassa on noudatettava tarkoin lakia.

Tuomioistuinlain 9 luvun 1 §:n 2 momentin mukaan tuomarin on virkatoimissaan oltava tunnollinen ja huolellinen. Saman pykälän 3 momentin mukaan tuomariin sovellettavista virkamiehen yleisistä velvollisuuksista säädetään lisäksi valtion virkamieslain (750/1994) 4 luvussa ja muualla laissa.

Virkamieslain 14 §:n mukaan virkamiehen on suoritettava tehtävänsä asianmukaisesti ja viivytyksettä. Hänen on noudatettava työnjohto- ja valvontamääräyksiä. Virkamiehen on käyttäydyttävä asemansa ja tehtäviensä edellyttämällä tavalla.

Henkilötietojen käsittelystä säädetään tietosuojasetuksessa (Euroopan parlamentin ja neuvoston asetus luonnollisten henkilöiden suojelusta henkilötietojen käsittelyssä sekä näiden tietojen vapaasta liikkuvuudesta ja direktiivin 95/46/EY kumoamisesta, yleinen tietosuojasetus).

Tietosuoja-lailla täsmennetään ja täydennetään tietosuoja-asetusta ja sen kansallista soveltamista.

Laki henkilötietojen käsittelystä maahanmuuttohallinnosta (jäljempänä ”maahanmuuttohallinnon henkilötietolaki”) puolestaan täsmentää ja täydentää erityislakina henkilötietojen käsittelyä lain soveltamisalalla. Kansalaisuuslaissa säädettyjen tehtävien toteuttamiseksi tapahtuva henkilötietojen käsittely on maahanmuuttohallinnon henkilötietolain 1 §:n 1 momentin 2 kohdan mukaan käsittelytarkoitusta.

Maahanmuuttohallinnon henkilötietolain 2 §:ssä säädetään lain suhteesta muuhun lainsäädäntöön. Pykälässä säädetään suojelupoliisin suorittamasta henkilötietojen käsittelystä ja tämän jälkeen säädetään, että muiden kyseisessä laissa tarkoitettujen viranomaisten sen lain nojalla suorittamasta henkilötietojen käsittelystä säädetään tietosuoja-asetuksessa ja tietosuoja-laissa.

Tietosuoja-asetuksen 5 artiklassa säädetään niistä vaatimuksista, joita henkilötietojen suhteen on noudatettava. Artiklan 1 b kohdassa säädetään käyttötarkoitussidonnaisuudesta. Henkilötiedot on kerättävä tiettyä, nimenomaista ja laillista tarkoitusta varten, eikä niitä saa käsitellä myöhemmin näiden tarkoitusten kanssa yhteensopimattomalla tavalla.

Tietosuoja-asetuksen 4 artiklan 2 kohdan mukaan käsittelyllä tarkoitetaan toimintoa tai toimintoja, joita kohdistetaan henkilötietoihin tai henkilötietoja sisältäviin tietojoukkoihin joko automaattista tietojenkäsittelyä käyttäen tai manuaalisesti, kuten tietojen keräämistä, tallentamista, järjestämistä, jäsentämistä, säilyttämistä, muokkaamista tai muuttamista, hakua, kyselyä, käyttöä, tietojen luovuttamista siirtämällä, levittämällä tai asettamalla ne muutoin saataville, tietojen yhteensovittamista tai yhdistämistä, rajoittamista, poistamista tai tuhoamista.

Viranomaisten toiminnan julkisuudesta annetun lain 24 §:n 1 momentin 24 kohdan perusteella salassa pidettäviä ovat asiakirjat, jotka koskevat Suomen kansalaisuuden saamista tai menettämistä taikka kansalaisuusaseman määrittämistä, jos ei ole ilmeistä, että tiedon antaminen niistä ei vaaranna asianosaisen tai hänen läheisensä turvallisuutta.

Oikeudenkäynnistä hallintoasioissa annetun lain 50 §:n mukaan hallintotuomioistuimella on oikeus pyynnöstä saada maksutta viranomaiselta salassapitosäännösten estämättä kaikki asian ratkaisemiseksi välttämättömät tiedot ja asiakirjat.

Maahanmuuttoviraston henkilötietolain 18 §:n 1 momentin mukaan rekisteröidyn on omiin tietoihinsa tutustumista koskevan oikeuden toteuttamiseksi esitettävä tätä koskeva pyyntö kirjallisesti rekisterinpitäjälle sekä todistettava henkilöllisyytensä joko luotettavana pidettävillä asiakirjoilla tai henkilökohtaisesti rekisterinpitäjälle taikka käyttämällä vahvaa sähköistä tunnistamista.

Maahanmuuttoviraston henkilötietolain 20 §:n mukaan rangaistus tietosuojarikoksesta säädetään rikoslain (39/1889) 38 luvun 9 §:ssä.

2 Rikosoikeudellinen arviointi

2.1 Lähtökohtia

A:ta on kuultu esitutkinnassa epäilyinä rikoslain 40 luvun 9 §:n mukaisesta virkavelvollisuuden rikkomisesta ja rikoslain 38 luvun 9 §:n mukaisesta tietosuojarikoksesta. Virkavelvollisuuden rikkomista koskevalla säännöksellä suojataan luottamusta viranomaistoimintaan. Tietosuojarikosta koskevalla säännöksellä suojataan yksilön yksityisyyttä. Säännöksillä suojataan siten eri oikeushyviä, ja henkilö voi syyllistyä molempiin rikoksiin samalla menettelyllä.

Asian tapahtumainkulussa olennaista on se, että A on hallinto-oikeustuomarina toimiessaan tehnyt ulkomaalaisasioiden asiankäsittelyjärjestelmään haun silloisen puolisonsa nimellä ja tämän jälkeen avannut puolisoaan koskevia tietoja, vaikka näiden tietojen hakeminen ei ole liittynyt virkatehtäviin. Esitutinnan perusteella tämä tapahtumainkulku on riidaton. A on esitutkinnassa itse myöntänyt tämän menettelyn, joka ilmenee myös asiankäsittelyjärjestelmän lokitiedoista. Rikosoikeudellisesti kyse on tämän tapahtumainkulun oikeudellisesta arviosta.

A oli avannut ulkomaalaisasioiden asiankäsittelyjärjestelmässä puolisonsa tiedoista myös puolison perheenjäsenlistauksen. Varatessani tietosuojavaltuutetulle rikoslain 38 luvun 10 §:n mukaisen kuulemismahdollisuuden pyysin tietosuojavaltuutetulta erityisesti näkemystä siitä, tulisiko perheenjäsenlistauksessa ilmeneviä henkilöitä kuulla esitutkinnassa asianomistajina.

Apulaistietosuojavaltuutettu on lausunnossaan todennut, että kun perhesuhde on kirjattu asianomistajana olevan puolison näkökulmasta, perhesuhteessa voidaan katsoa kysymyksen olevan ensisijaisesti asianomistajaa rekisteröitynä kuvaavista tai koskeneista tiedoista. Apulaistietosuojavaltuutettu on todennut, että tämän perusteella voidaan katsoa, ettei yksilöidyistä perhesuhteiden osapuolista tule tässä tarkoitettuja rekisteröityjä, joita tulisi kuulla. Esitutkinnassa ei ole siten kuultu asianomistajina muita henkilöitä kuin A:n puolisoa.

Esitutinnan perusteella A oli kertonut puolisolleen, että oli katsonut tämän kansalaisuushakemusta koskevia tietoja. Epäselväksi on kuitenkin jäänyt, mitä A oli tarkastelemistaan tiedoista puolisolleen kertonut eikä A:ta ole esitutkinnassa kuultu epäiltynä salassa pidettävän tiedon paljastamisesta. Ottaen huomioon, että puoliso on esitutkinnassa toivonut koko asian unohtamista, tältä osin asiaan ei olisi saatavissa luotettavaa selvitystä.

2.2 Tietosuojarikos

Rikoslain 38 luvun 9 §:n 1 momentin mukaan:

”Joka muutoin kuin luonnollisten henkilöiden suojelusta henkilötietojen käsittelyssä sekä näiden tietojen vapaasta liikkuvuudesta ja direktiivin 95/46/EY kumoamisesta annetussa Euroopan parlamentin ja neuvoston asetuksessa (EU) 2016/679 (yleinen tietosuoja-asetus), jäljempänä yleinen tietosuoja-asetus, tarkoitettuna rekisterinpitäjänä tai henkilötietojen käsittelijänä tahallaan tai törkeästä huolimattomuudesta hankkii henkilötietoja niiden käyttötarkoituksen kanssa yhteensopimattomalla tavalla, luovuttaa henkilötietoja tai siirtää henkilötietoja vastoin

- 1) yleisen tietosuoja-asetuksen,
- 2) tietosuojalain (1050/2018),
- 3) henkilötietojen käsittelystä rikosasioissa ja kansallisen turvallisuuden ylläpitämisen yhteydessä annetun lain (1054/2018) tai
- 4) henkilötietojen käsittelyä koskevan muun lain

henkilötietojen käyttötarkoitussidonnaisuutta, luovuttamista tai siirtämistä koskevaa säännöstä ja siten loukkaa rekisteröidyn yksityisyyden suojaa tai aiheuttaa hänelle muuta vahinkoa tai olennaista haittaa, on tuomittava tietosuojarikoksesta sakkoon tai vankeuteen enintään yhdeksi vuodeksi.”

Tietosuojarikosta koskeva rikoslain 38 luvun 9 §:n 1 momentin rangaistussäännös tulee sovellettavaksi tilanteessa, jossa henkilön ei voida katsoa toimineen rekisterinpitäjän tai henkilötietojen käsittelijän ominaisuudessa. Tietosuojarikosta koskevassa hallituksen esityksessä on todettu, että esimerkki tietosuojarikoksena rangaistavasta toiminnasta olisi uteliaisuudesta tapahtuva henkilötietojen käsittely ilman käsittelyn oikeuttavaa perustetta. Hallituksen esityksessä on todettu, että esimerkiksi terveydenhuoltohenkilökuntaan kuuluvalla henkilöllä voi käyttöoikeuksiansa perusteella olla oikeus käsitellä sellaisten henkilöiden henkilötietoja, joiden hoitoon he osallistuvat. Sen sijaan silkasta uteliaisuudesta tapahtuva oikeudeton henkilötietojen hankkiminen potilastietojärjestelmästä olisi lainvastaista. Hallituksen esityksessä on todettu tarkoituksena olevan, että säännöstä sovellettaisiin urkintatapauksiin samalla tavoin kuin voimassa olevaa henkilörekisteririkosta koskevaa säännöstä, jonka nojalla on katsottu edellä kuvatuissa tilanteissa henkilötietojen käsittelyn tapahtuneen vastoin käyttötarkoitussidonnaisuutta koskevia säännöksiä ([HE 9/2018 vp](#) s. 124).

Hallinto-oikeustuomarina toimineen A:n menettelyssä on kyse lain esitöissä esille tuodusta tietosuojarikoksen tyypillisestä tekemuodosta. A:lla on ollut tuomarin tehtävään liittyvien käyttöoi-

keuksiensa perusteella oikeus käsitellä ulkomaalaisasioiden asiankäsittelyjärjestelmässä virkatehtäviinsä liittyvien henkilöiden henkilötietoja ja hänellä on ollut niiden perusteella siihen myös tosiasiallinen mahdollisuus. Puolisonsa henkilötietojen käsittely on ollut kuitenkin lainvastaista, sillä kansalaisuusasia ei ole ollut vireillä hallinto-oikeudessa eikä A:lla ole ollut käsittelyn muutaakaan laillista perustetta. A on tahallaan käsitellyt henkilötietoja niiden käyttötarkoituksen kanssa yhteensopimattomalla tavalla.

Lainvastaisen menettelyn lisäksi tietosuojarikoksen tunnusmerkistö edellyttää, että teko loukkaa rekisteröidyn yksityisyyden suojaa tai aiheuttaa hänelle muuta vahinkoa tai olennaista haittaa. Säännöksen tarkoituksena ei siis ole säätää vähäisintäkin henkilötietolainsäädännön vastaista menettelyä rikokseksi, vaan edellytyksenä on rekisteröidylle aiheutunut todellinen vahinko tai olennainen haitta. Vastaava edellytys sisältyi myös aiempaan henkilörekisteririkosta koskevaan säännökseen. Korkeimman oikeuden ratkaisukäytännössä kyseistä tunnusmerkistökiteijää on arvioitu tapauksessa [KKO 1998:85 \(ään.\)](#), jossa katsottiin sanomalehden tilaajarekisterin luovuttamisen loukanneen rekisteröityjen yksityisyyden suojaa.

Vaikka tietosuojarikos on virallisen syytteen alainen rikos, edellä mainittu edellytys tuo tunnusmerkistöön jossain määrin myös asianomistajan käsityksiin liittyviä tekijöitä. Henkilörekisteririkoksia koskevassa oikeuskirjallisuudessa on todettu, että yksittäinen epäilty lainvastainen käsittely voikin osoittautua teoksi, jossa kysymys ei ole ollut yksityisyyden suojan loukkaamisesta, jos rekisteröity ei itse koe tekoa yksityisyyden suojansa loukkauksena. Esimerkkinä oikeuskirjallisuudessa on tuotu esille, että aviopuolison tekemä henkilötietolain tietyn säännöksen vastainen käsittely ei ole asianomistajan mielestä tekona yksityisyyden suojaa loukkaava teko, joten rikoksen tunnusmerkistö ei tällöin täyty. Samalla oikeuskirjallisuudessa on kuitenkin todettu, että ilman lainmukaista perustetta tapahtuva tietojenkäsittely voi tulla arvioitavaksi viranomaisissa virkavelvollisuuden rikkomisena, vaikka henkilörekisteririkoksen tunnusmerkistö ei täyttyisikään yksityisyyden suojan loukkaamisen osalta. Tällöin tekoa arvioidaan virkavelvollisuuden rikkomista koskevaan tunnusmerkistöön nähden (Tomi Voutilainen, Henkilörekisteriin kohdistuva rikos ja sen käsittely käräjäoikeuksissa. Defensor Legis 4/2016 s. 521).

Tietojen luvaton urkkiminen rekisteristä on tyypillisesti sellainen teko, joka loukkaa perustuslaissa suojattua yksityisyyden suojaa ja aiheuttaa vahinkoa. Käsiteltävä asia poikkeaa kuitenkin sellaisesta urkintarikoksesta, jossa oikeudeton henkilötietojen käsittely tapahtuu rekisteröidyn tietämättä ja kokonaan tämän vaikutusmahdollisuuksien ulkopuolella. Tässä asiassa rekisteröity puoliso on ollut tietoinen, että A katsoo hänen tietojaan. Puoliso ei ole menettelyä kieltänyt eikä ole kokenut, että menettely olisi loukannut hänen yksityisyyden suojansa tai aiheuttanut muutoinkaan vahinkoa tai haittaa. Esitutinnan perusteella A:lle ei ole tietojen urkinnasta muutoinkaan paljastunut sellaisia puolison yksityisyyden suojaan kuuluvia asioita, joita A ei olisi jo tiennyt.

Edellä esitetyt seikat huomioon ottaen asiassa ei ole todennäköisiä syitä sen tueksi, että A:n menettely olisi tietosuojarikoksen tunnusmerkistön tarkoittamalla tavalla loukannut rekisteröidyn yksityisyyden suojaa tai aiheuttanut hänelle muuta vahinkoa tai olennaista haittaa. Jätän näin ollen syytteen epäilyllä tietosuojarikoksesta nostamatta.

2.3 Virkavelvollisuuden rikkominen

Rikoslain 40 luvun 9 §:n mukaan jos virkamies virkaansa toimittaessaan tahallaan muulla kuin edellä tässä luvussa tai 11 luvun 9 a §:ssä säädetyllä tavalla rikkoo virkatoiminnassa noudatettaviin säännöksiin tai määräyksiin perustuvan virkavelvollisuutensa, eikä teko huomioon ottaen sen haitallisuus ja vahingollisuus ja muut tekoon liittyvät seikat ole kokonaisuutena arvostellen vähäinen, hänet on tuomittava virkavelvollisuuden rikkomisesta sakkoon tai vankeuteen enintään yhdeksi vuodeksi.

A on toiminut tuomioistuinlain 1 luvun 5 §:n 1 momentin 5 kohdan mukaisena hallinto-oikeustuomarina eli virkamiehenä.

Perustuslain 2 §:n 3 momentin mukaan julkisen vallan käytön tulee perustua lakiin. Kaikessa julkisessa toiminnassa on noudatettava tarkoin lakia. Tuomioistuinlain 9 luvun 1 §:n mukaan tuomarin on virkatoimissaan oltava tunnollinen.

A on hakenut puolisonsa tietoja ulkomaalaisasioiden asiankäsittelyjärjestelmässä ilman virkatehtäviin liittyvää perustetta. Virkatehtäviin liittymättömien henkilötietojen käsittely on ollut tietosuoja-asetuksen 5 (1) artiklan b alakohdassa säädetyn käyttötarkoitussidonnaisuuden vastaista. A on lainvastaisella menettelyllään rikkonut tuomarille tuomioistuinlain 9 luvun 1 §:ssä säädettyä velvollisuutta olla virkatoimissaan tunnollinen.

Hallinto-oikeustuomarina A:n on täytynyt olla tietoinen henkilötietojen käsittelyä koskevista säännöksistä. Hän on ollut tietoinen, että puolisoa koskevien tietojen hakeminen ei ole liittynyt hänen virkatehtäviinsä. Kansalaisuusasia ei ole ollut vireillä hallinto-oikeudessa ja esteellisyys-säästösten perusteella hän olisi ollut joka tapauksessa esteellinen käsittelemään puolisoaan koskevia asioita. Esitutkinnassa A on itse tunnustanut toimineensa siltä osin väärin, kun puolisoa koskenut rekisterihaku ei liittynyt hänen virkatehtäviinsä. A on esitutkinnassa todennut: ”Minä ajattelen siten, että UMA-rekisterin käyttäminen täytyy liittyä jollain lailla omiin työtehtäviini. Tämä [puolisoa] koskeva haku tuosta rekisteristä ei ole liittynyt omiin työtehtäviini ja siltä osin minä olen toiminut väärin.”

Tietojen urkinnassa ei ole ollut kysymys myöskään ratkaisua välittömästi vaatineesta kiireellisestä arviointitilanteesta, jolloin menettelyn arvosteleminen huomaamattomuudesta tehdyksi

virhearviointiksi voisi tulla kysymykseen. Huomioitavaa on sekin, että A on tarkastellut puolison tietoja samana päivänä kahdesti.

Virkatoimiin liittymättömien tietojen urkinnan lainvastaisuuteen ei liity oikeudellista tulkinnanvaraisuutta. A on itsekkin todennut, että UMA-rekisterin käyttämisen täytyy liittyä omiin työtehtäviin ja hän on menetellyt asiassa väärin. Virkavelvollisuuden rikkominen on ollut tahallista.

Virkavelvollisuuden rikkomisen tunnusmerkistö edellyttää, että teko huomioon ottaen sen haitallisuus ja vahingollisuus ja muut tekoon liittyvät seikat, ei ole kokonaisuutena arvostellen vähäinen. Säännöksen mukaan virkavelvollisuuden rikkomisesta on tuomittava sakkoon tai vankeuteen enintään yhdeksi vuodeksi. A on kiistänyt syyllistyneensä asiassa rikokseen.

Virkavelvollisuuden rikkomista koskevia säännöksiä muutettiin 1.1.1990 voimaan tulleella lailla (792/1989) siten, että vähäisiksi katsottavia tahallisia ja tuottamuksellisia virkavelvollisuuden rikkomisia ei enää rangaista virkarikoksina. Uudistukseen johtaneen hallituksen esityksen mukaan tarkoituksena oli jättää rangaistavaksi lähinnä vain sellaiset teot ja laiminlyönnit, joita voidaan pitää erityisen moitittavina yhteiskunnan tai kansalaisten kannalta tai joista muualla laissa ei ole säädetty virkatoiminnan asianmukaisuuden turvaamiseksi riittävää rangaistusuhkaa. Esityksen mukaan asianmukaisen viranhoidon kannalta ei ole tarvetta eikä myöskään suotavaa, että vähäisetkin virkavelvollisuuden rikkomiset saatettaisiin tuomioistuimen käsiteltäviksi ([HE 58/1988 vp](#) s. 1 ja 65). Lisäksi siinä on todettu (s. 65), ettei säännöksillä ole tarkoin määriteltävissä, milloin virkavelvollisuuden rikkomista voidaan pitää vähäisenä, ja että tämän arvioiminen jää syyttäväviranomaisen ja viime kädessä tuomioistuimen harkittavaksi.

Korkeimman oikeuden ratkaisukäytännössä vähäisinä ei ole pidetty sellaisia virkavelvollisuuden rikkomisia, jotka ilmentävät tekijässä välinpitämättömyyttä virkavelvollisuuksia kohtaan. Korkein oikeus on todennut, että rangaistussäännöksen tavoitteena olevan virkatoiminnan asianmukaisuuden turvaamisen kannalta rangaistusvastuuta ei sen sijaan ole perusteltua ulottaa sellaisiin yksittäisiin tekoihin, jotka jäävät tekijän syyllisyyden asteen kannalta vähäisiksi ja jotka eivät muutoinkaan edellytä rangaistuksen tuomitsemista. Rikostunnusmerkistössä tarkoitettua virheellisen teon vähäisyyttä arvioidaan ottamalla huomioon teon tai laiminlyönnin haitallisuuden ja vahingollisuuden lisäksi myös kaikki muut siihen liittyvät seikat kuten teon tai laiminlyönnin osoittama virkamiehen huolimattomuuden aste tekohetken olosuhteissa ([KKO 2022:31](#), kohta 8; [KKO 2020:78](#) kohta 19).

Oikeuskirjallisuudessa vähäisyysarvioinnista on todettu muun ohella, että vahingon tai haitan syntymättä jääminen on keskeinen vähäisyysarvioon vaikuttava seikka. Toisaalta vahingon tai haitan syntymättä jääminen tai niiden jääminen vähäisiksi ei välttämättä osoita virkavelvollisuuden rikkomista vähäiseksi, jos riski merkittävän vahingon tai haitan aiheutumisesta kuitenkin on

ollut huomattava. Virheellinen menettely voi myös ilmentää sellaista välinpitämättömyyttä suhtautumisesta, että rangaistusvastuuseen saattaminen on perusteltua. Virheeseen on asianmukaista suhtautua sitä ankarammin, mitä itsenäisemmät toimivaltuudet rikkojalla on. Merkitystä on luonnollisesti myös virkatehtävien laadulla: mitä tärkeämmästä asiasta on kyse, sitä suurempaa tarkkuutta on perusteltua vaatia. Tuottamuksellinen virkavelvollisuuden rikkominen voidaan katsoa vähäiseksi lähtökohtaisesti helpommin kuin tahallinen (Frände et al.: Keskeiset rikokset, 2023, s. 1001-1002).

Käsitteltävänä olevassa asiassa menettelyn arvioimista virkarikosoikeudellisesti vähäiseksi puoltaa se, että kyse on ollut ainoastaan yhden henkilön tietojen urkinnasta eikä teosta ei ole aiheutunut urkinnan kohteena olleelle puolisolle vahinkoa. Puoliso on ollut tietoinen siitä, että A katsoo hänen tietojaan. A:lle ei ole myöskään paljastunut mitään puolison yksityisyyden suojaan kuuluvia asioita, joita puoliso ei olisi halunnut tämän tietävän. Osaltaan vähäisyyttä puoltaa sekin, että luvattomalla tietojen käsittelyllä ei ole ollut vaikutusta tuomarin tehtävien ydintoimintaan eli lainkäyttöratkaisujen tekemiseen.

Toisaalta virkavelvollisuuden tunnusmerkistön osalta teon vähäisyyttä vastaan puhuu A:n asema lainkäyttövaltaa käyttävänä hallinto-oikeustuomarina. Perustuslain mukaista tuomiovaltaa käyttävät tuomarit ovat yhteiskunnallisesti merkittävässä ja vastuullisessa asemassa.

A:n motiivit menettelylleen jäävät osin epäselväksi. A on kertonut tarkoituksena olleen auttaa puolisoaan katsomalla, missä vaiheessa puolison kansalaisuushakemuksen käsittely oli. Asiankäsittelyjärjestelmän lokitiedot eivät kuitenkaan täysin tue tätä ilmoitusta. Lokitietojen perusteella A oli nimittäin avannut puolisonsa tietoja kahdesti samana päivänä. Epäselväksi jää, miksi A:n olisi tullut samana päivänä katsoa vielä uudelleen puolisonsa tietoja, mikäli tarkoitus oli vain katsoa kansalaisuushakemuksen käsittelyvaihe. Molemmilla kerroilla hän oli myös avannut muun muassa perheenjäsenlistauksen, jolla ei ole ollut mitään tekemistä kansalaisuushakemuksen käsittelyvaiheen kanssa.

Merkitystä ei ole kuitenkaan sillä, mitkä ovat olleet A:n motiivit menettelylleen. Riippumatta siitä, mikä on ollut puolisoa koskeneen tiedonhaun motiivina ja millä tavoin tiedonhaun kohteena ollut puoliso on asian kokenut, niin yksinomaan se seikka, että lainkäyttövaltaa käyttävä tuomari käyttää itse tahallisesti tietojärjestelmää väärään tarkoitukseen, on omiaan heikentämään kansalaisten luottamusta tuomioistuinten toiminnan asianmukaisuuteen. Selvää on myös, että edes puolison antama suostumus ei olisi oikeuttanut A:n ylittämään hänelle annetun virkatehtäväperusteisen käyttöoikeuden rajoja. Maahanmuuttohallinnon henkilötietolain 18 §:n rekisteröidyn on omiin tietoihinsa tutustumista koskevan oikeuden toteuttamiseksi esitettävä pyyntö rekisterinpitäjälle.

Kuten tuomioistuinlain hallituksen esityksessä on todettu, luottamus oikeuslaitokseen edellyttää, että tuomareiden toiminta on kaikilta osin ammattimaista ja luotettavaa. Tuomarilla tunnollisuus- ja huolellisuusvaatimus on korostettu ([HE 7/2016 vp](#) s. 83-84). Edellä selostettu tahallinen lainvastainen menettely ilmentää ilmeistä välinpitämättömyyttä tuomarilta edellytettävää nuhteettomuusvaatimusta kohtaan. A:n tahallisuuden astetta ja menettelyn moitittavuutta korostaa se, että tietoisena menettelynsä lainvastaisuudesta A on tarkastellut puolisonsa tietoja kahdesti saman päivän aikana. Tuomari on lainkäyttäjänä sellaisessa virka-asemassa, ettei tämänkaltaista tuomarin tahallista lainvastaista menettelyä ole syytä pitää tunnusmerkistön tarkoittamalla tavalla vähäisenä.

Menettelyä arvioitaessa on myös syytä muistaa, että hakiessaan puolisonsa tietoja A ei ole voinut etukäteen tietää, mitä tietoja hänelle kansalaisuushakemuksen käsittelyvaiheen ohella paljastuu. Kansalaisuuslain 13 §:n mukaisia kansalaistamisen yleisiä edellytyksiä ovat esimerkiksi nuhteettomuusedellytys ja se, ettei kansalaistaminen vaaranna valtion turvallisuutta tai yleistä järjestystä. Viranomaisten tietojärjestelmän oikeudettomassa käytössä ei ole kyse ainoastaan tiedonhaun kohteena olleen henkilön yksityisyyden ja henkilötietojen suojan intresseistä, vaan viranomaisten tietojärjestelmiin liittyvät salassapitointressit voivat olla muitakin kuin yksilön suojaan liittyviä.

Asiaa kokonaisuutena arvostellen hallinto-oikeustuomarina toimineen A:n tahallisen lainvastaisen menettelyn on katsottava vaarantaneen luottamusta viranomaisen toiminnan asianmukaisuuteen siinä määrin, että tekoa ei voida pitää rikoslain 40 luvun 9 §:n tarkoittamalla tavalla vähäisenä. Asiassa on todennäköisiä syitä A:n syyllistymisestä virkavelvollisuuden rikkomiseen.

Tämän jälkeen arvioin vielä sitä, onko asiassa tarvetta syytteen nostamiseen. Valtioneuvoston oikeuskanslerista annetun lain 6 §:n 1 momentin mukaan oikeuskansleri voi antaa asianomaiselle huomautuksen vastaisen varalle, mikäli hän ei harkitse olevan aihetta syytteen nostamiseen. Oikeuskanslerin ratkaisu voi sisältää myös rikoksen syyksilukemisen, joka huomautuksen saaneella on pykälän 4 momentin mukaisesti oikeus saada tuomioistuimen käsiteltäväksi.

Oikeuskäytännössä virkamiehiä on tuomittu rangaistuksiin virkavelvollisuuden rikkomisesta, kun virkamies on ilman virkatehtäviinsä liittynyttä hyväksyttävää syytä katsellut käytössään olleista tietojärjestelmästä henkilötietoja. Virkatehtäviin liittymättömistä tietojärjestelmien käytöstä on useilta vuosilta oikeuskäytäntöä (esim. [KKO 2020:95](#) kohdat 21-24; [KKO 2014:86](#)) sekä oikeuskirjallisuutta (esimerkiksi Antti Luoto, Poliisin tietojärjestelmien luvaton käyttö – huomioita ns. urkintatapauksista. Defensor Legis 2/2021 s. 373-389; Tomi Voutilainen, Henkilörekisteriin kohdistuva rikos ja sen käsittely käräjäoikeuksissa. Defensor Legis 4/2016 s. 516-533; Jenni Rantanen, Urkintarikos käyttötarkoituksen vastaisena tekona. Viestintäoikeuden vuosikirja 2015 s. 163-192. Toim. Päivi Korpisaari). Esimerkiksi Mika Myllylään ja Anneli Aueriin kohdis-

tuneista tietojen urkinnoista ja niistä annetuista virkatuomioista on myös laajalti uutisoitu mediassa. Viimeaikaisesta oikeuskäytännöstä voidaan mainita esimerkiksi [Vaasan hovioikeuden ratkaisu 2023:3](#), jossa poliisin todettiin syyllistyneen virkavelvollisuuden rikkomiseen tehdessään yhtenä päivänä tietojärjestelmään haun puolisoonsa liittyneessä poliisilla esiselvityksessä olleessa asiassa.

Vaikka tuomarien syyttäminen on muista virkamiehistä poiketen säädetty perustuslaissa yksinomaan ylimpien laillisuusvalvojien toimivaltaan, säännöksen tarkoituksena ei kuitenkaan ole, että tuomareiden virkarikosoikeudellinen arvio poikkeaisi muista virkamiehistä. Tuomarit ovat tässä suhteessa yhdenvertaisesti rikosvastuun alaisia. Syytteen nostamatta jättäminen hallinto-oikeustuomaria vastaan pitkälti vastaavanlaisesta menettelystä, joista muita virkamiehiä on syytetty ja tuomittu, olisi ristiriidassa yhdenvertaisuuden ja yleisen oikeustajunnan vaatimusten kanssa. Oikeusjärjestelmän toiminnassa ei ole kyse vain rangaistuksen langettamisesta yksittäisessä tapauksessa, vaan myös siitä, että järjestelmä toimii luottamusta ylläpitävällä tavalla. Asiassa ei ole tullut ilmi sellaisia seikkoja, joiden vuoksi asiassa ei olisi aihetta syytteen nostamiseen.

Johtopäätökset ja toimenpiteet

Asiassa on suoritetun esitutinnan perusteella todennäköisiä syitä sen tueksi, että Pohjois-Suomen hallinto-oikeudessa hallinto-oikeustuomarina toiminut A on Oulussa 22.6.2022 rikoslain 40 luvun 9 §:ssä säädetyn virkavelvollisuuden rikkomisen tunnusmerkistön edellyttämällä tavalla tahallaan rikkonut virkatoiminnassa noudatettaviin säännöksiin perustuvan virkavelvollisuutensa seuraavasti:

A:lla on hallinto-oikeustuomarin virkatehtäviä varten ollut käyttöoikeus ulkomaalaisasioiden asiankäsittelyjärjestelmään (UMA), jossa hän voinut käsitellä henkilötietoja virkatehtävien hoitoa varten. A on 22.6.2022 ilman virkatehtäviin liittyvää perustetta tehnyt UMassa haun puolisoonsa nimellä ja avannut puolisoaan koskevia tietoja. A on vielä myöhemmin samana päivänä käsitellyt uudelleen puolisonsa tietoja. Puolison kansalaisuusasia ei ole ollut hallinto-oikeudessa vireillä eikä A:lla ole ollut perustetta puolisonsa tietojen käsittelyyn. Virkatehtäviin liittymättömien henkilötietojen hakeminen ja katselu on ollut tietosuoja-asetuksen 5 (1) artiklan b alakohdassa säädetyn käyttötarkoitussidonnaisuuden vastaista henkilötietojen käsittelyä. A on menettelylään rikkonut tuomarille tuomioistuinlain 9 luvun 1 §:ssä säädetyn velvollisuuden olla virkatoimessaan tunnollinen.

Se, että yhteiskunnallisesti merkittävässä ja vastuullisessa asemassa oleva hallinto-oikeustuomari käyttää virkatehtävien hoitamista varten käytössään olevaa tietojärjestelmää tahallaan henkilötietojen käsittelyä koskevan keskeisen käyttötarkoitussidonnaisuuden periaatteen vas-

taisesti, on omiaan heikentämään kansalaisten luottamusta tuomioistuinten toiminnan asianmukaisuuteen. Teko ei tähän nähden ole kokonaisuutena arvostellen vähäinen ottaen huomioon sen haitallisuus ja vahingollisuus.

Pyydän valtakunnansyyttäjälle osoittamassani kirjeessä valtakunnansyyttäjää ryhtymään toimenpiteisiin syytteen nostamiseksi tämän päätöksen mukaisesti hallinto-oikeustuomarina toiminutta A:ta vastaan rikoslain 40 luvun 9 §:ssä (604/2002) säädetystä virkavelvollisuuden rikkomisesta.

Jätän syytteen epäilyistä tietosuoja rikoksesta nostamatta, koska asiassa ei tältä osin ole todennäköisiä syitä rikoksesta epäillyn syyllisyyden tueksi.

Lähetän päätökseni tiedoksi rikoksesta epäillylle A:lle, esitutkinnassa asianomistajana kuullulle, tietosuojavaikuttetulle ja Pohjois-Suomen hallinto-oikeuden ylituomarille.

Tämä asiakirja on allekirjoitettu sähköisesti.

Apulaisoikeuskansleri

Mikko Puumalainen

Esittelijäneuvos

Juho Lehtimäki